

Spominska slovesnost v Logu pri Vipavi je bila kljub odpovedi politikov.

Zmaga laži nad resnico

V. M., foto: arhiv Demokracije

Kdo je bil predvojni ban Dravske banovine dr. Marko Natlačen, ki so mu v soboto želeli postaviti spomenik v rodni Mančah pri Vipavi, pa so se politiki ustrašili sovražnih in lažnih izjav borcev in njihovih sopotnikov?

Za soboto, 13. oktobra, je bilo napovedano: V Mančah v Vipavski dolini bodo ob slavnostnem nagovoru finančnega ministra in predsednika NSi Andreja Bajuka odkrili kip banu dr. Marku Natlačenu. Po tej napovedi pa se je začela gonja ostankov komunizma.

Duh iz steklenice Postavitev spomenika nekdanjemu banu Dravske banovine dr. Marku Natlačenu, rojenemu v Mančah, je na javnem zemljišču sporna, saj gre za narodnega izdajalca, je dejal predsednik ajdovskih in vipavskih borcev Božo Novak. »Kmalu po okupaciji in priključitvi Ljubljanske pokrajine fašistični Italiji je Marko Natlačen v imenu slovenskih meščanskih strank poslal Mussoliniju – dučeju zahvalno spomenico, ki je napisana v izredno vljudnostnem tonu ... Tako izražene besede, kot so: lojal-

nost, vdanost, zahvalnost, zanesljivost niso ponazarjale mišljenja večine Slovencev, še manj pa Primorcev,« je zapisal v javnem pismu, naslovljenem *Pobegli duh iz steklenice*.

Zgodovinska resnica Dr. Boris Mlakar, strokovnjak za zgodovino druge svetovne vojne na Inštitutu za novejšo zgodovino, je ob teh očitkih dejal, da gre za ponaredek Natlačenovega pisma, ki je bil objavljen v ljubljanskem časopisu. »Originalno pismo, ki je nastalo pod prisilo visokega italijanskega komisarja, je bilo sicer vljudno, a ne tako ekstremno, da bi ga zaradi tega mogli imenovati izdajalec,« pravi Mlakar in dodaja, da je bil Natlačen »predstavnik oblasti, ki je deloval skladno s takrat veljavnimi mednarodnim vojnim pravom ob predaji oblasti«. Zatrnil je tudi, da je bil Natlačen v svojem času vidnejši član pomembne politič-

ne stranke SLS ter tako v tedanji družbi pomemben ud. »Potrebno se je vprašati, kdo je bil zaradi njegovega delovanja oškodovan, prikrajšan ali celo ubit,« je poudaril. Natlačen je bil »tipičen meščanski politik stare šole, ki Slovincem ni

želel škodovati, ampak se je zgolj oportunistično prilagodil«. Dodal je, da je to dejanje »laže bolj celostno razumeti v luči dejstva, da je Natlačen ob svojem prvem obisku Rima poročal o nasilju, ki so ga nad slovenskim narodom na Gorenjskem in Štajerskem izvajali nacisti, tudi izseljeniški vladi«.

Dr. Marko Natlačen

Uzurpatorji Tigra Na odkritje spomenika Natlačenu so se odzvali tudi v Društvu za negovanje rodoljubnih tradicij TIGR Primorske. Postavljati spomenik ali spominsko znamenje na Primorskem nekemu, ki je poslal zahvalno pismo dučeju, potem ko je ta že četrto stoletje s »svojimi fašističnimi hordami izvajal teror in raznarodovalno politiko nad Slovenci, pomeni slaviti nekoga, ki je zanikal boj primorskih rodoljubov, duhovnikov, učiteljev, trpljenje in ponižanje upornega primorskega prebivalstva in

organizacijo TIGR«, je za STA dejal predsednik društva Marjan Bevk. »Ti, ki danes postavljajo ta spomenik, zasmehujejo boj, trpljenje in žrtve primorskega ljudstva od konca prve svetovne vojne do osvoboditve, organizacijo TIGR in primorske partizane ter priključitev Primorske matični domovini,« je bil oster Bevk.

»Koordinacija« Nekakšna »koordinacija združenja borcev NOB« iz Ajdovščine, Vipave, Idrije, Cerknega, Nove Gorice in Tolmina je izdala sporočilo, v katerem je zapisala, da je bil Natlačen Primorec le po rodu, ne pa tudi po duši, in da je okupator kot posledico banovega umora izvedel likvidacijo 24 talcev. Očitno ta »koordinacija« še vedno živi v svojem srednjem veku, saj Natlačenu očita umor 24 talcev, tistih »talcev«, ki so jih Italijani postrelili pred Natlačeno hišo, potem ko je v njej komunistični atentator umoril dr. Marka Natlačena, takrat v Sloveniji najvišjega slovenskega politika. Talce imajo torej na svoji duši komunisti, katerih dedič je očitno ta »koordinacija«.

Županova kapitulacija Župan občine Vipava Ivan Princes se je odzval na protestno pismo, ki ga je nanj naslovlilo predsedstvo Zveze združenj borcev za vrednote NOB. Ob tem je zanikal, da bi s svojim sodelovanjem oblatil kogar koli. Zapisal je, da sam ne namerava ničesar »oprati«, saj meni, da ni ničesar oblatil, še najmanj pa izbojevanje zmage NOB. »Ne nazadnje občina Vipava sodeluje in sofinancira srečanja borcev in veteranov ter spominske plošče rojakom in domačinom, ki so pomembno pripomogli k razvoju dogodkov, po katerih je Slovenija danes lahko svobodna in demokratična država. Res sem župan že četrti mandat, očitno pa sem šele zdaj spoznal, da nekateri demokracijo in svobodomiselnost pojmujejo s tem, da moraš govoriti izključno njihov jezik, sicer si že sovražnik ljudstva; od njim poznane človeka se nenadoma preleviš v zagrizenega nasprotnika.« Dodal je, da se zaveda, da smo v predvolilnem času, vendar se kljub temu »takšnih igrice« ne gre več.

Kot je še pojasnil, se je v celotni zgodbi znašel, potem ko se je nanj obrnil Mirko Kovač, ki je o Natla-

čenu napisal knjigo, in ga prosil, naj mu pomaga poiskati nadomestno lokacijo za postavitve doprsnega kipa. »Glede na to, da je bil ban Natlačen svoje čase Mančan, sem navezal stik s svetom krajevnih skupnosti Manče. Ta postavitvi spomenika ni nasprotovala in je dala tudi svoje soglasje za njegovo postavitve.« To je bilo po njegovih navedbah vse. Dodal je še, da občina ne sodeluje pri postavitvi spomenika, prav tako ni sofinancirala njegove izdelave: »Sam pa se prireditve lahko udeležim kot vsakega dogodka, ki poteka na našem območju.«

Kapitulacija politikov Toda že dan kasneje si je vipavski župan Ivan Princes premislil. Dejal je, da je več kot očitno, »da čas še ni zrel za postavitve spomenika banu Natlačenu, ki je postal sporna osebnost za širšo slovensko javnost«. Po njegovem mnenju bo tako treba počakati na Natlačeno rehabilitacijo. Ni čisto jasno, kaj je župan Princes s tem mislil. Le kdo, predvsem pa zaradi česa naj bi Natlačena rehabilitiral?!

Kot govornika pri odkritju spomenika sta bila napovedana minister Andrej Bajuk in poslanka SDS Eva Irgl. Oba sta svoj nastop odpovedala, prvi že v ponedeljek, 8. oktobra, druga pa dan kasneje. Eva Irgl je v izjavi za javnost zapisala, da se odkritja spomenika ne bo udeležila zato, ker ne želi biti navzoča na dogodku, ki je v nasprotju z zgodovinsko povezanostjo Primorcev: »Moj način političnega delovanja izhaja iz povezovanja in ne razdvajanja.«

Dr. Marko Natlačen Poglejmo torej, kdo je bil dr. Marko Natlačen. Rodil se je leta 1886 v Mančah pri Vipavi. V Gorici je obiskoval gimnazijo in nadaljeval šolanje v Ljubljani, kjer je prebival v Alojzijevišču, kamor so sprejemali najboljše dijake. Po končani gimnaziji je leta 1907 odšel na Dunaj študirat pravo. Promoviral je leta 1912, bil nato pravnik in od leta 1919 samostojni odvetnik v Ljubljani. Deloval je v katoliških študentskih organizacijah, bil predsednik Slovenske dijaške zveze, aktiven v Slovenski krščanski zvezi in pri Orlu, pri katerem je bil v letih 1925–1927 predsednik.

Natlačena rojstna hiša v Mančah

Nestrpnost in sovraštvo preprečila postavitve Natlačenevega kipa.

Leta 1926 je bil izvoljen za podpredsednika SLS in s tem je postal drugi človek največje slovenske stranke, za predsednikom dr. Antonom Korošcem. Bil je v skupščini ljubljanske oblasti in predsednik oblastnega odbora. Prvo leto kraljeve diktature leta 1929 je bil komisar istega odbora, vendar je že novembra istega leta svoje posle izročil Sernecu, ki ga je imenoval kralj, in se umaknil z vseh javnih funkcij. Nato je delal v kulturnih organizacijah in bil predsednik Katoliškega akademskega starešinstva. Potem ko je vodstvo SLS leta 1932 razglasilo ljubljanske punkcije z zahtevo po večji avtonomiji Slovenije, je beograjski režim aretiral vodje SLS in med njimi dr. Natlačena. Leta 1933 ga je konfiniral v Bilečo, nato v Gacko in Sarajevo, od koder se je vrnil šele po 21 mesecih.

Ban Dravske banovine Septembra 1935 je bil imenovan za bana Dravske banovine. Izkazal se je kot sposoben upravitelj, ki je zavzeto skrbel za gospodarski napredek, socialne in civilne potrebe in kulturni razvoj prebivalstva banovine (Slovenije). Še vedno so se čutile

posledice velike ekonomske krize. Prizadeto je bilo predvsem kmečko prebivalstvo. Moratorij na dolgove je zahteval sanacijo bančnega sistema, ki jo je banovinska uprava aktivno podprla.

Gospodarska rast je omogočala številne projekte na kulturnem in narodnem področju: ustanovitve glasbene akademije, izdajanje zbornikov ob obletnicah pomembnih Slovencev (med njimi izdaja umetniških zbornikov Groharja in Jakopiča) in predvsem graditev Narodne in univerzitetne knjižnice. Že kot nekdanji oblastni predsednik se je Natlačen zavzel za Društvo znanosti in umetnosti, ki je bilo predhodnik Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Pozneje je za SAZU odkupil Robidovo knjižnico. Z dr. Antonom Korošcem je bil v prvi obrambni vrsti ob beograjskih grožnjah mladi ljubljanski univerzi. Nov zagon je dobila modernizacija ter graditev cestnega omrežja. Pospeseno se je izvajala tudi elektrifikacija celotnega ozemlja banovine. Ker je Dolenjska s Suho krajino veljala za manj razvito, je ban prav tam podprl številne projekte elektrifikacije in preskrbe z vodo.

Kip dr. Natlačena je delo kiparja Draga Tršarja.

► Pred dvema uničevalcema

Ob napadu treh okupatorjev na Slovenijo je bila na banu Natlačenu vsa teža novih časov in hudih preizkušenj. Le malo pred tem je umrl dr. Anton Korošec, ki je bil pred tem dve desetletji najpomembnejši slovenski politik. Na dan okupacije je bil v Beogradu med bombardiranjem ubit dr. Franc Kulovec. Še pred napadom se je v tujino umaknil dr. Miha Krek, ki je takrat postal najvišji slovenski politik. Tako je dr. Natlačen nenadoma ostal sam in »na čistini« pred novo fronto, ki sta jo sestavljali dve veliki nasilni ideologiji: nacifšizem in komunizem. Obe sta se med vojno srečali in se odlično dopolnjevali. Proti takšnemu uničevalnemu stroju ni imel nihče nobene možnosti.

Seveda je dr. Natlačen od prve ure okupacije reševal, kar oziroma kolikor se je reševati sploh dalo. Iz njegovega podrobnega poročila, ki ga je napisal poleti 1941 in je bilo v Sloveniji vse do pred nekaj leti neznano, še danes pa ga poznajo le redki (objavljeno je bilo leta 2001 v strokovni publikaciji *Prispevki za novejšo zgodovino* in leta 2006 ponatisnjeno v knjižici *Ban dr. Marko Natlačen*, ki jo je sestavil Mirko Kovač), se zelo jasno vidi izjemna težavnost razmer, v katerih se je znašel Natlačen kot političnoupravni

vodja Slovencev. Najprej je moral reševati razmere med umikom jugoslovanske vojske, potem med prihodom okupatorja v Ljubljano, potem pa je poskušal vplivati na italijanskega okupatorja, da bi se do okupiranega naroda obnašal čim bolj prizanesljivo, vendar ni mogel veliko storiti, saj so okupatorji začeli hitro izvajati popolno oblast in nasilne ukrepe proti narodu.

Zmaga nasilja Na dan napada, 6. aprila 1941, je s pripadniki vseh legitimnih strank v Ljubljani ustanovil Narodni svet kot najvišje politično telo. Zasedal je vsak dan, dokler ga Italijani 17. aprila niso odpravili. 26. maja so Italijani ustanovili konzulto, v kateri so bili tudi predstavniki slovenskih oblasti. Že na njeni prvi seji 3. junija je visoki komisar Grazioli, najvišji politični predstavnik okupatorja v Ljubljani, določil, da bo konzulto 8. junija v Rimu sprejel duče. (Mussolini). Na sprejemu je Natlačen Mussoliniju izročil spomenico z izčrpnim besedilom o nasilnem ravnanju nemškega okupatorja in ga prosil za pomoč. Srečali so se tudi s papežem, ki mu je Natlačen prav tako izročil spomenico o nemškem nasilju nad Slovenci.

Natlačen je Graziolija večkrat prosil, naj bo prizanesljiv do Slovencev in naj izpusti aretirane Slo-

vence. Ker so bili Italijani gluhi za njegove predloge in prošnje, je iz konzulte izstopil in se umaknil v zasebnost, saj s svojo navzočnostjo v njej ni hotel več dajati legitimitete Italijanom. Dokler je verjel in upal, da bo s svojim angažiranjem lahko vplival na obnašanje okupatorja, je to počel, ko pa je ugotovil, da nima nobene moči, se je umaknil.

Očitki zločincev Že med vojno so mu komunisti in tudi nekateri drugi očitali, da je kolaboriral z okupatorjem. Komunisti so pri tem imeli seveda svojo računico, saj so komaj čakali, kako bi lahko svoje nasprotnike in kasnejše žrtve čim bolj oklevetali z očitki o narodnem izdajstvu. Še posebej vpadljivo je bilo potovanje v Rim in tako imenovani poklon Mussoliniju ter besedila »zahvale«, ki so v zvezi s tem nastala. Vse to je Natlačen natančno pojasnil v svojem poročilu, v katerem je razložil vse okoliščine obiska in teh besedil. Bistvo vsega je bilo, da je poskušal pomagati narodu, katerega legalni in legitimni vodja je bil, da bi čim manj čutil pogubne posledice okupacije in vojne, po drugi strani pa ga je okupator ves čas postavljaj pred dejstva – od obiska do prirejenih izjav, ki so šle v javnost, ne da bi na to lahko Natlačen kakor koli vplival. Takoj ko je spoznal, da okupator z njim manipulira in

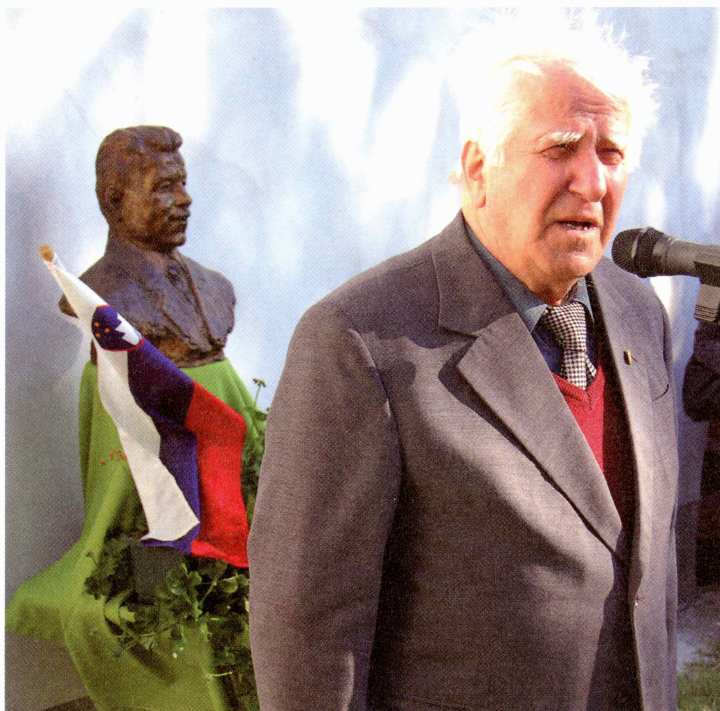
da vodi svojo propagandno igro, se je umaknil.

Natančno branje takratnih dogodkov in razmerij sil pokaže, da pri dr. Marku Natlačenu nikakor ne moremo govoriti o nedovoljeni kolaboraciji, ki mu jo zagovorniki revolucionarnih izročil še vedno očitajo. To, čemur rečejo kolaboracija in kolikor je te »kolaboracije« bilo, je bil izjemno nevhvaležen poskus pomagati narodu in prav nič drugega. Vse drugo, trditve, da je bil kolaborant in narodni izdajalec, je podlo podtikanje komunistov, ki jim je to koristilo že pri njegovem umoru, danes pa so to neodgovorna govoričenja tistih, ki jih resnica sploh ne zanima, zanima pa jih kulturni boj proti, po njihovo, političnim oziroma celo ideološkim nasprotnikom. Gre torej za umazan politični boj, ki traja že od leta 1941.

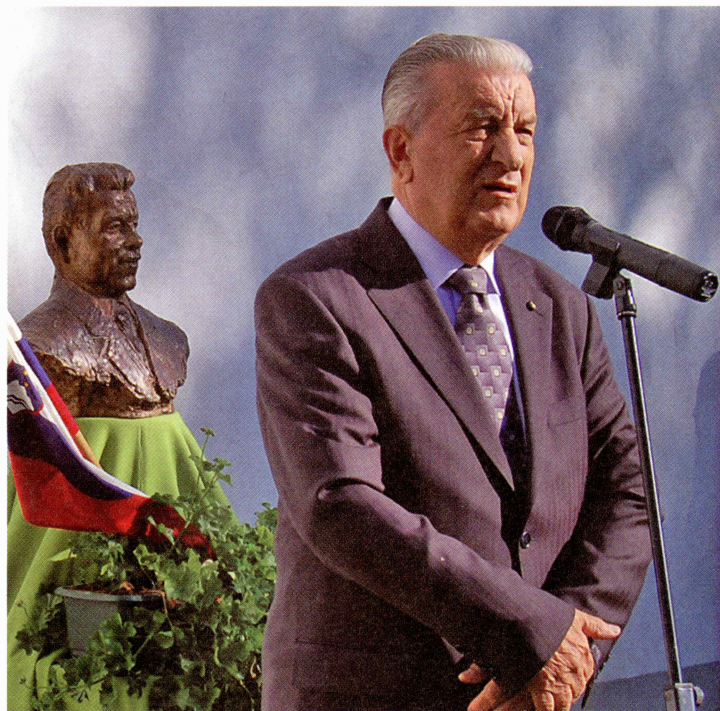
Morilec – narodni heroj V soboto, 13. oktobra, je preteklo 65 let, ko so leta 1942 komunisti na Natlačenov dom poslali v duhovnika preoblečenega morilca Franca Stadlerja-Pepeta, da je Natlačen ustrelil. Tega atentata je bil najbolj vesel vodja komunistične revolucije Edvard Kardelj. Do takrat je VOS, ubijalska organizacija Osvobodilne fronte oziroma Komunistične partije Slovenije, ubila že več sto Slovencev. Po voj-

Mirko Kovač je o dr. Marku Natlačenu napisal knjigo.

Justin Stanovnik, govornik na slovesnosti v Logu pri Vipavi.

Anton Drobnič, predsednik Nove Slovenske zaveze

ni je komunistični režim zločinca Stadlerja razglasil za »narodnega heroja«. Edini cilj komunistov na začetku okupacije Slovenije je bil zasedba oblasti, glavno sredstvo, kako priti do tega cilja, pa sta bila umor in laž. Če vzamemo v roke kazenski zakonik, je bilo oboje v razsežnostih genocida.

»Jaz nisem nič!« Kljub kapitulaciji politikov prejšnji teden je spominška slovesnost v Vipavski dolini bila. V soboto je bila najprej maša v božjepotni cerkvi Marije tolažnice žalostnih v Logu pri Vipavi, po maši pa pred cerkvijo spominška slovesnost. Organizator slovesnosti Mirko Kovač je v ta namen pred cerkvijo razstavil kip dr. Marka Natlačena, ki mu za zdaj ni usojeno, da bi stal v Natlačenovi rojstni vasi Mančah. Na slovesnosti sta govorila prof. Justin Stanovnik in Anton Drobnič, predsednik Nove slovenske zaveze. Stanovnik je najprej govoril o tem, zakaj so komunisti na začetku vojne ubili Natlačena. Komunisti so med vojno veliko ubijali, je dejal. To je bil način, kako se človek zaveže neki ideji in skupnosti – z ubojem človeka. S tem so hoteli tudi pokazati, da so nad vsem, da so pripravljeni absolutno na vse. Ob teh umorih so bili ljudje presunjeni. Natlačen je bil, je poudaril Stanovnik, prvi človek slovenske politike. Predstavljaj je določeno

slovensko kulturo. Z njegovim umorom so komunisti pokazali, da bodo s to kulturo obračunali. Natlačena so ubili komunisti, ki so bili preoblečeni. Preoblečili so se v NOB, Natlačenov morilec pa je bil preoblečen v duhovnika. Natlačen je bil kot ban predsednik slovenske republike. Ob tem se je Stanovnik vprašal, kako to, da na tej slovesnosti ni nobenega slovenskega politika. Zakaj ni predsedniških kandidatov? Odgovoril je: »Ker nam v vseh svojih predvolilnih nastopih govorijo: Jaz nisem nič!« Spomnil je še na eno značilnost današnje Slovenije, v kateri je dvoje vrst znamenj: mučeniška in zločinska. Kdo se bo polastil Slovenije, se je vprašal, ali bo to zemlja zločincev ali zemlja mučenikov.

Sovraštvo do groba in naprej

Anton Drobnič, predsednik Nove slovenske zaveze, je dejal, da je predsednik zveze borcev Janez Stanovnik rekel, da je Natlačena za kolaboracionista obsodil narod. Kate-ri narod, se je vprašal. Spomnil je na odluk z dne 16. septembra 1941, s katerim so se komunisti polastili naroda. Narod so oni (partija). In ta »narod« je prepovedal drugemu delu naroda, da se spomni svojega voditelja. Prepovedali so, da opravimo svoje dejanje spomina in ljubezni. Dosegli so, da so se politiki ustrašili. Celo tisti, ki so nasledniki

bana Natlačena. Spomnil je tudi na besede Janeza Stanovnika, naj sovraštvo ne seže prek groba, in dodal, da so leta 1946 komunisti s svojim sovraštvom segli celo globo-

ko v grobove, ko so izkopali kosti dr. Marka Natlačena, njegove žene in dveh sinov ter jih uničili. »Danes hočejo uničiti tudi spomin nanj,« je poudaril Anton Drobnič. **D**

Ujemite nas na novih frekvencah:

Locality	Frequency (MHz)
Kranjska gora	102,3
Tolmin	91,2
Sv. Gora	107,5
Dornberk	93,2
Koper	88,9
Lucija	100,1
Planina Ajdovščina	91,2
Postojna	89,1
Tinjan	91,2
Ilirska Bistrica	97,3
Lož	96,8
Krvavec	104,5
Rayne Koroška	95,7
Kum	105,9
Črnomelj	92,8
Radije ob Dravi	96,5
Kalvarija Maribor	104,5
Boč	107,3
Gornja Radgona	105,9
Murska Sobota	91,8
Novo mesto	98,3

Postojna 89,1 MHz
Novo mesto 98,3 MHz
RADIO OGNJIŠČE